

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Географічний факультет
Кафедра географії та менеджменту туризму**

ЕКСТРЕМАЛЬНИЙ ТУРИЗМ В ЄВРОПІ

**Кваліфікаційна робота
Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)**

Виконав:

студент 4 курсу 411 групи
спеціальності 242 «Туризм»
ОП «Міжнародний туризм»
Бубело Денис Леонідович

Керівник:

доктор географічних наук, професор
Кілінська Клавдія Йосифівна

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри № _____

від «___» _____ 2026 р.

Зав. кафедри _____ д.геогр.н., проф. Король О.Д.

Чернівці – 2026

Анотація

Бакалаврська робота присвячена дослідженню екстремального туризму в Європі. Актуальність теми обумовлена зростаючим попитом на активні форми відпочинку. У роботі досліджено поняття, класифікацію та основні види екстремального туризму, розглянуто питання безпеки в екстремальному туризмі та вимоги чинного законодавства України. Проаналізовано історичні етапи становлення екстремального туризму. Здійснено характеристику розвитку екстремального туризму в регіонах Європи. Розроблено туристичний продукт: триденний рафтинг-тур.

Ключові слова: екстремальний туризм, активний відпочинок, класифікація туризму, безпека туристів, рафтинг, альпінізм, радіаційний туризм, ринок туристичних послуг, Європа, туристичний продукт.

Abstract

This bachelor's thesis is devoted to the study of extreme tourism in Europe. The relevance of the topic is driven by the increasing demand for active forms of recreation. In the thesis, the concept, classification and main types of extreme tourism are examined, safety issues in extreme tourism and the requirements of current Ukrainian legislation are discussed. The historical stages of extreme tourism development are analysed. A regional overview of extreme tourism development across European regions is provided. A comparative analysis of the tourist services market was conducted and a tourist product: was developed a three-day rafting tour.

Keywords: extreme tourism, active recreation, tourism classification, tourist safety, rafting, mountaineering, radiation tourism, tourist services market, Europe, tourist product.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Бубело Д. Л.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5-7
Розділ 1. ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ	8-20
<i>1.1. Основні особливості екстремального туризму: вітчизняний і зарубіжний теоретико-методичний аналіз</i>	<i>8-11</i>
<i>1.2. Класифікація екстремального туризму</i>	<i>11-13</i>
<i>1.3. Види екстремального туризму</i>	<i>13-16</i>
<i>1.4. Особливості безпеки в екстремальному туризмі</i>	<i>16-19</i>
<i>Висновки до першого розділу.....</i>	<i>19-20</i>
Розділ 2. ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ	21-29
<i>2.1. Перші прояви екстремального туризму</i>	<i>21-23</i>
<i>2.2. Етап активного розвитку екстремального туризму</i>	<i>23-24</i>
<i>2.3. Перспективи розвитку екстремального туризму</i>	<i>24-27</i>
<i>Висновки до другого розділу.....</i>	<i>27-29</i>
Розділ 3. ХАРАКТЕРИСТИКА ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН В ПИТАННІ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ	30-42
<i>3.1. Північна Європа</i>	<i>30-32</i>
<i>3.2. Південна Європа</i>	<i>32-34</i>

3.3.	<i>Західна Європа</i>	<i>34-35</i>
3.4.	<i>Східна Європа</i>	<i>35-37</i>
3.5.	<i>Дослідження ринку туристичних послуг</i>	<i>37-40</i>
<i>Висновки до третього розділу.....</i>		<i>40-42</i>
Розділ 4. РОЗРОБКА ТУРУ		<i>43-48</i>
4.1.	<i>Особливості розробки туру</i>	<i>43</i>
4.2.	<i>Створення унікального тур-продукту</i>	<i>43-48</i>
<i>Висновки до четвертого розділу.....</i>		<i>48</i>
ВИСНОВКИ.....		<i>49-51</i>
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....		<i>52-54</i>
ДОДАТКИ.....		<i>55-63</i>

ВСТУП

Актуальність обраної теми зумовлена тим, що останніми роками екстремальний туризм перетворився на один із найбільш динамічних сегментів туристичного ринку. Попит на активні форми дозвілля стрімко зростає у всьому світі, а разом із ним розширюється і пропозиція туристичних послуг у цій сфері. Все більше людей відмовляються від звичного пасивного відпочинку і шукають щось нове що може викликати гострі відчуття. Особливо це помітно в Європі, де природні умови, розвинена інфраструктура і давні традиції активного відпочинку створюють ідеальне середовище для різноманітних екстремальних активностей. Саме тому дослідження цього явища є своєчасним і практично значеним. Цим і зумовлена актуальність обраної теми. [3][24]

Метою роботи було дослідження регіональних особливостей розвитку екстремального туризму в Європі та розробка на цій основі конкретного туристичного продукту.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- дослідити теоретичні основи екстремального туризму, його класифікацію та основні види; – розглянути питання безпеки в екстремальному туризмі та вимоги українського законодавства у цій сфері;
- простежити історичні етапи становлення і розвитку екстремального туризму від перших проявів до сучасності;
- здійснити порівняльну характеристику розвитку екстремального туризму в різних регіонах Європи;
- проаналізувати ринок туристичних послуг у сфері екстремального туризму, зіставивши пропозиції українських та міжнародних туроператорів;
- розробити готовий туристичний продукт.

Об'єктом дослідження є: Екстремальний туризм як вид туристичної діяльності, його особливості, класифікація, історія та розвиток Європейських країн в цій сфері

Предмет дослідження - регіональні особливості розвитку та сучасний стан ринку туристичних послуг у сфері екстремального туризму в Європі.

У роботі використано комплекс методів: теоретичні; описові; порівняльний; картографічний; аналітичний.

Інформаційну базу дослідження склали наукові статті, навчальні посібники та монографії вітчизняних авторів, матеріали міжнародних туристичних організацій (ЮНВТО), офіційні сайти туристичних компаній — «FlixBus», «Author Tour», «ExtremeGuide», G Adventures та Intrepid Travel, а також відкриті інтернет-ресурси організаторів рафтингу в Румунії. [17, 18, 19, 20, 21]

У першому розділі розглянуто теоретичні основи екстремального туризму. Зокрема, проаналізовано, як різні науковці як вітчизняні, так і зарубіжні підходять до визначення самого поняття, адже єдиного загальноприйнятого трактування досі не існує. На основі опрацьованої літератури розроблено класифікацію екстремального туризму за двома критеріями: середовищем, у якому відбувається активність (водне, наземне, повітряне), та рівнем небезпеки (низький, середній, високий). Окремо охарактеризовано найпоширеніші види екстремального туризму та розглянуто питання безпеки туристів, зокрема вимоги українського законодавства у цій сфері. Другий розділ присвячено тому, як екстремальний туризм розвивався у часі від найперших подорожей у гори та на воду, які ще важко назвати туризмом у сучасному розумінні, до поступового формування організованих клубів і асоціацій у XIX столітті та масової комерціалізації галузі в другій половині XX–XXI столітті. Таке дослідження історії дозволяє краще зрозуміти, чому саме сьогодні екстремальний туризм набув такої популярності й перетворився на повноцінну індустрію. У третьому розділі здійснено порівняльну характеристику екстремального туризму в чотирьох регіонах Європи Північному, Південному, Західному та Східному. Для кожного з них визначено найпопулярніші напрями та активності, а також проаналізовано актуальні пропозиції туристичного ринку, зокрема порівняно

пропозиції вітчизняних і міжнародних туроператорів. Четвертий розділ є практичною частиною роботи та містить розробку конкретного туристичного продукту — триденного рафтинг-туру за маршрутом Львів — Івано-Франківськ — Чернівці — Солка — Бістріца — Тиргу-Муреш — Чернівці — Івано-Франківськ — Львів з технологічною картою, програмою обслуговування та калькуляцією вартості.

Структура роботи: бакалаврська робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить **63** сторінок. Список використаних джерел налічує **32** позицій, серед яких наукові статті, навчальні посібники, монографії та інтернет-ресурси.

Розділ 1. ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Основні особливості екстремального туризму: вітчизняний і зарубіжний теоретико-методичний аналіз

Екстремальний туризм – це особливий різновид туристичної діяльності, що передбачає підвищений рівень ризику для здоров'я чи життя та супроводжується значними фізичними й психологічними навантаженнями в екстремальних умовах навколишнього середовища. Учасники такого туризму стикаються з ситуаціями, які потребують високої витривалості, рішучості, швидкого прийняття рішень та здатності діяти в умовах стресу й невизначеності. Часто це супроводжується перебуванням у важкодоступних місцевостях, де немає можливості швидкої допомоги, що ще більше підкреслює необхідність серйозної підготовки та обережності. [3, 12, 14]

Досліджень щодо розвитку екстремального туризму в Україні поки що мало. Монографічних немає. Є окремі зауваження стосовно екстремального туризму у наукових публікаціях (Колотуха 2013; Любіцева 2006) та навчальних посібниках (Кричало 1987; Любіцева 2006; Малюська та ін. 2008). Однак, навіть серед них немає хоча би спогадів про розвиток екстремального туризму в країнах Західної Європи, Америки, Азії, тощо. Екстремальний туризм розглядається в структурі спортивного і є «термінологічним аналогом спортивного (вірніше було б екстремального) туризму на Заході можна вважати пригодницький туризм. Сьогодні пригодницький туризм – це все ще досить невелика ринкова ніша, але в той же час – це один з тих сегментів, що найбільш динамічно розвиваються». Однак, визначення пригодницького туризму у зарубіжних публікаціях немає, а окремі види які формують його структуру не завжди можна віднести до рангу пригодницьких, тим більше екстремальних. [3, 14]

З початку ХХІ ст. екстремальний туризм в Україні, особливо його окремі види розвивається активно, однак стихійно. Останнє зумовлено двома чинниками:

– належністю екстремального туризму до спортивного. Частково це виправдано. Екстремальний туризм має багато ознак подібних до спортивного туризму. Однак, екстремальний туризм настільки специфічний, що він суттєво відрізняється від спортивного. Їх об'єднання не сприяє розвитку екстремального туризму, який постійно знаходиться у «тіні» спортивного. Здебільшого й кошти на розвиток екстремальних видів туризму, не зважаючи на специфічність, виділяють як на традиційні спортивні;

– відсутність теоретичного обґрунтування необхідності розвитку екстремального туризму на основі якого можна було розпочинати його розбудову. Тісний взаємозв'язок екстремального туризму із спортивним дещо полегшить розробку теоретичних засад його розвитку. Однак, це лише на початкових етапах розбудови екстремального туризму. У подальшому, крім розробки власних наукових засад, необхідно у їх змісті враховувати й зарубіжний досвід. Цьому сприятиме аналіз сучасного стану розвитку зарубіжного екстремального туризму загалом й, особливо, його окремих видів, які доцільно запроваджувати і стимулювати в Україні. [2, 23, 24]

У сучасному світі різноманіття пропозицій у сфері екстремального туризму демонструє стрімке зростання. Туристичні компанії та спеціалізовані агенції постійно генерують нові, унікальні турпродукти, прагнучи задовольнити зростаючий попит шукачів пригод та ефективно капіталізувати цю нішу. Сучасний турист трансформував свій підхід до подорожей: замість пасивного відпочинку він обирає подолання перешкод, випробовуючи власні межі в екстремальних умовах. Серед найбільш затребуваних та комерційно успішних напрямків виділяються спортивний рафтинг, екстремальний спелеотуризм, підводний дайвінг біля рифів та у печерах, біг-вейв серфінг, професійний альпінізм, а також багатоденний автономний трекінг у диких місцевостях, таких як тропічні ліси, пустелі або арктичні широти.

Любителі повітряних пригод можуть обирати парапланеризм, польоти на повітряних кулях, стрибки з парашутом, бейсджампінг (стрибки з високих об'єктів з використанням спеціального парашута) або навіть вінгсьютінг –

політ у спеціальному костюмі-крилі. А для найсміливіших відкривається світ космічного туризму: участь у суборбітальних польотах і підготовка до відвідин космічних станцій стала реальною завдяки розвитку приватних аерокосмічних компаній.

Екстремальний туризм відкриває перед людиною дивовижні та часто малодоступні куточки планети, даруючи унікальні враження та можливість подолати власні страхи й обмеження. Він сприяє розвитку витривалості, дисципліни, впевненості в собі, вмінню працювати в команді та приймати обдумані рішення в нестандартних, часто небезпечних умовах. Крім того, екстремальні пригоди дають шанс по-новому відчувати навколишній світ, збільшити рівень адреналіну й емоційного піднесення, що багатьом учасникам допомагає краще зрозуміти свої потреби та пріоритети в житті.

Проте, разом із великими можливостями, екстремальний туризм несе й значні ризики. Травми, переохолодження, втрати орієнтації, аварії на транспорті, напад диких тварин чи навіть смертельна небезпека – усе це реальні загрози, з якими стикаються учасники екстремальних подорожей. Саме тому цей вид туризму потребує серйозної фізичної підготовки, опанування спеціальних технічних навичок (наприклад, вміння користуватися альпіністським спорядженням, орієнтуватися за картою та компасом, надавати першу допомогу), а також високого рівня психологічної стійкості.

Варто також наголосити, що успішна та безпечна реалізація будь-якого туру з підвищеним рівнем складності абсолютно неможлива без заздалегідь спланованої та чітко структурованої організаційної бази. Цей багатогранний процес підготовки охоплює низку суворих процедур, серед яких першочерговим є належне фінансове та медичне забезпечення учасників — комплексне страхування життя і здоров'я. Надзвичайно важливою є також безпосередня присутність досвідченого інструктора, здатного не лише координувати дії групи, але й адекватно оцінювати потенційні загрози навколишнього середовища. Окрема увага під час планування має

приділятися системній перевірці функціональності та надійності технічного інвентарю, вивченню кліматичних коливань на локації та скрупульозному опрацюванню логістики маршруту з урахуванням можливих шляхів евакуації. Неухильне та свідоме дотримання всіх передбачених інструкцій з безпеки — це та безальтернативна основа, яка гарантує, що досвід перебування в екстремальних умовах залишить по собі лише яскраві, незабутні враження, надійно захищаючи туристів від фатальних наслідків чи виникнення надзвичайних ситуацій.

1.2. Класифікація екстремального туризму

Екстремальний туризм — це динамічна форма активного відпочинку, яка супроводжується підвищеним рівнем фізичних і психологічних навантажень, а також значним ризиком для здоров'я та життя учасників. Цей різновид туристичної діяльності орієнтований на осіб, які прагнуть гострих відчуттів, прагнуть подолати особисті фізичні й психологічні межі та відчути єднання з природними стихіями в умовах підвищеної небезпеки.

Залежно від того, де саме відбувається відпочинок та яке спорядження потрібне, екстремальний туризм поділяють на три основні категорії. Це допомагає краще розуміти ринок і розраховувати необхідні витрати для кожного напрямку.

До першої категорії належить водний екстремальний туризм, що включає рафтинг, каякінг, дайвінг, серфінг, віндсерфінг, кайтсерфінг та плавання в холодних водах. Цей напрямок дуже популярний у Європі та потребує чималих грошей на облаштування узбережжя, бази прокату і надійне рятувальне обладнання.

Друга категорія — це наземний екстремальний туризм, куди входять альпінізм, скелелазіння, спуск на лижах поза трасами, дослідження печер, гірські походи, сафарі, їзда на квадроциклах чи позашляховиках у складних умовах, а також ультрамарафони. Розвиток таких розваг сильно залежить від зручності гірських маршрутів та доступності природних парків.

Третій напрямок — повітряний екстремальний туризм, який включає польоти на парапланах, стрибки з парашутом, бейсджампінг, вінгсьютінг, польоти на повітряних кулях та невеликих літаках. Традиційно це найдорожча категорія через високі витрати на техніку, страховку та підготовку інструкторів. Крім поділу за стихією, екстремальний туризм відрізняється за рівнем небезпеки та складності — від аматорського до справді ризикованого. Адже кожен вид вимагає різної фізичної форми, навичок та досвіду. Такий чіткий поділ дуже важливий, щоб правильно готувати туристів, справедливо розраховувати вартість туру та максимально знизити всі можливі ризики під час відпочинку. [3, 10, 12]

Види екстремального туризму класифікують за рівнем небезпеки на три категорії:

Низький рівень небезпеки. До даної категорії відносяться види туризму, що не потребують спеціальної фізичної підготовки та супроводжуються мінімальним ризиком для життя і здоров'я учасників. Для участі в таких активностях достатньо базового інструктажу та дотримання елементарних правил безпеки.

Середній рівень небезпеки. Види туризму середнього рівня небезпеки потребують базових фізичних навичок, загальної витривалості та певного досвіду. Ризик для життя в цих випадках є суттєво вищим порівняно з попередньою категорією. Учасники повинні бути готовими до непередбачених ситуацій та володіти навичками самостійного ухвалення рішень у складних умовах.

Високий рівень небезпеки. До цієї категорії належать види екстремального туризму, що вимагають високого рівня спеціальної фізичної, технічної та психологічної підготовки. Участь без відповідного досвіду є небезпечною і може призвести до серйозних травм або загибелі. Усі учасники повинні пройти спеціалізовані навчальні курси та тренування, а також дотримуватися суворих заходів безпеки.

Екстремальний туризм має значний вплив на фізичний і психологічний стан людини, сприяючи розвитку витривалості, стресостійкості, навичок прийняття рішень в умовах обмеженого часу, а також зміцненню командної взаємодії. Водночас, високий рівень ризику обумовлює необхідність постійного вдосконалення систем підготовки, технічного забезпечення та організації безпеки під час здійснення даного виду туристичної діяльності.

Для більш зрозумілого порівняння і розуміння класифікації видів туризму пропонуємо таблицю 1.1.

Таблиця 1.1

Класифікаційна схема екстремального туризму

<i>Низький</i>	<i>Середній</i>	<i>Високий</i>
Серфінг	Рафтинг	Фрідайвінг
Повітроплавання	Каякінг	Альпінізм
Дайвінг	Трекінг	Бейсджампінг
	Спелеотуризм	Банджі-джампінг
	Стрибки з парашутом	Космічний туризм
	Параглайдінг	Скелелазіння
	Мотокрос	Радіаційний

1.3. Види екстремального туризму

Екстремальний туризм охоплює дуже широкий спектр активностей, і з кожним роком їх стає дедалі більше.

Основні види екстремального туризму:

1. Водний екстремальний туризм. Включає активності, що відбуваються на воді або під водою. Сюди відносяться:

– рафтинг – сплав бурхливими гірськими річками на спеціальних надувних плотах; потребує командної роботи та фізичної витривалості;

– каякінг – подолання водних перешкод у невеликих одномісних човнах; можливий як на спокійних водах, так і на порогах;

– серфінг — катання на хвилях океану або моря на спеціальній дошці; вимагає відмінної координації рухів і хорошої фізичної форми;

– дайвінг – занурення під воду з аквалангом для дослідження морського дна, рифів, затонулих кораблів;

– фрідайвінг – глибоководне занурення без використання кисневого балона; одне з найнебезпечніших захоплень.

2. Наземний екстремальний туризм.

Охоплює активності, що відбуваються на суші або під землею:

– альпінізм – підйом на високі гори та скелі, що вимагає особливої фізичної підготовки, витривалості та вміння працювати зі спеціальним спорядженням;

– скелелазіння – подолання вертикальних або похилих скельних поверхонь; існують як природні маршрути, так і штучні стінки;

– трекінг – багатоденні походи складними маршрутами у горах, пустелях або важкодоступних місцевостях;

– спелеотуризм – дослідження печер і підземних систем; потребує знань у сфері безпеки та спеціальної екіпіровки;

– мотокрос – перегони на мотоциклах пересіченою місцевістю, що включає стрибки, різкі повороти і небезпечні ділянки;

– маунтінбайкінг – вид велосипедного спорту що включає в себе катання по бездоріжжю;

– радіаційний – унікальний вид екстремального туризму який включає в себе відвідування місць які були заражені радіацією;

3. Повітряний екстремальний туризм. Пов'язаний із перебуванням на висоті або у вільному падінні:

– стрибки з парашутом – класичний варіант вільного падіння з літака з подальшим розкриттям парашута;

- банджі-джампінг – стрибок із високих об'єктів (мостів, скель) із закріпленням до тіла гумовим тросом;
- параглайдінг – політ із гори на спеціальному парашутоподібному крилі, використовуючи висхідні повітряні потоки;
- бейсджампінг – стрибки з парашутом із фіксованих об'єктів (веж, мостів, скель); надзвичайно ризикований вид спорту;
- повітроплавання – польоти на повітряних кулях або дирижаблях; зазвичай менш ризикований варіант, проте також належить до повітряного екстриму;
- космічний туризм – польоти на земну орбіту.

Окрему увагу варто приділити такому виду туризму як радіаційний. В Україні є унікальне місто Припять, яке 26 квітня 1986 року зазнало найбільшої техногенної катастрофи в історії людства через недбалість керівництва ЧАЕС (Чорнобильської атомної електростанції). Місто Припять, в якому розташована сама станція, було засноване в 1970 році спеціально для працівників цього ж підприємства та їхніх сімей. Однак після катастрофи воно було повністю евакуйоване і наразі вважається покинутим. До початку повномасштабної російсько-української війни в 2022 році туди проводились екскурсії, які охоплювали такі об'єкти як колесо огляду, саркофаг над зруйнованим реактором, радіолокаційна станція «Дуга», рудий ліс та багато інших. Подібних об'єктів у світі більше не існує, що робить Чорнобильську зону відчуження по-справжньому унікальною туристичною дестинацією, яка щороку до війни приваблювала туристів з усього світу.

Водночас у світі є й інші місця, які також можна віднести до радіаційного туризму. Одним із них є японська атомна електростанція Фукусіма, аварія на якій сталася 11 березня 2011 року внаслідок потужного землетрусу та викликаного ним цунамі. Ця катастрофа стала найбільшою ядерною аварією після Чорнобиля і привернула увагу всього світу до питань ядерної безпеки. Наразі рівень радіаційної небезпеки в цьому районі знаходиться в межах

норми, хоча роботи з очищення станції тривають досі. Японська влада поступово відкриває прилеглі території для відвідування, і інтерес туристів до цього місця стабільно зростає.

Ще два унікальні об'єкти, пов'язані з радіаційним туризмом, також розташовані в Японії — це міста Хіросіма та Нагасакі. Вони є єдиними населеними містами у світі, які зазнали ядерного бомбардування: 6 серпня 1945 року в перші мить вибуху загинуло близько 130 000 людей, а протягом наступних десяти років у багатьох людей розвивалися онкологічні захворювання. Незважаючи на трагічне минуле, сьогодні обидва міста є абсолютно безпечними для відвідування і стали важливими місцями пам'яті, які нагадують світу про жахи ядерної зброї. Щороку вони приваблюють туристів з різних куточків світу. Люди їдуть туди, щоб вшанувати пам'ять загиблих і на власні очі побачити унікальне явище, яке отримало назву «Тіні Хіросіми» — ефект, що виникає внаслідок дії світлового випромінювання під час ядерного вибуху. Він являє собою силуети на вигорілому тлі в місцях, де поширенню випромінювання заважало тіло людини, тварини або будь-який інший об'єкт.

1.4. Особливості безпеки в екстремальному туризмі

У сучасній науковій літературі безпека туризму розглядається як сукупність організаційних, технічних, правових та соціально-психологічних заходів, спрямованих на захист життя, здоров'я та майнових інтересів туристів. Туризмологічний підхід передбачає міждисциплінарне вивчення туристичної діяльності з позицій економіки, соціології, географії, психології, менеджменту та екології. У цьому контексті безпека розглядається як системна категорія, що охоплює всі рівні функціонування туристичної системи.

Дослідження щодо екстремального туризму в умовах високих ризиків підтверджують, що для його учасників емоційні чинники впливають не тільки на мотивацію, але й на оцінку ймовірних небезпек ускладнюючи стандартизовані підходи до безпеки. У зв'язку з цим туристи часто

самостійно застосовують адаптаційні тактики поведінки, що може як зменшувати, так і, навпаки, збільшувати ризики. Характерними рисами екстремального туризму є підвищені фізичні навантаження, тривале перебування в природному середовищі, залежність від погодних умов, обмежений доступ до медичної допомоги. Ці фактори формують специфічний спектр ризиків, пов'язаних із перевтомою, травматизмом, переохолодженням, дезорієнтацією та іншими небезпеками.

Відправляючись в туристичну чи екскурсійну поїздку незважаючи на вид туризму, турист стикається з цілою низкою проблем, які при збігу обставин можуть призвести до негативних наслідків для його здоров'я та майна, погано вплинути на настрій та враження від поїздки.

Серед інших виділяються головні фактори небезпечності: травмонебезпека, небезпечна дія навколишнього середовища, в тому числі виробничі джерела - шум, вібрація, пожежонебезпека, хімічні, радіоактивні, біологічні, психофізичні, природні, а також специфічні фактори ризику, притаманні особливим видам туризму. Різні несприятливі для туризму фактори мають неоднакову вірогідність їх настання, неоднакову інтенсивність дії та наслідки. Закон України "Про туризм" у розділі VIII надає гарантії безпечного перебування туристів на території України і зобов'язує органи влади та суб'єктів туристичної діяльності розробити комплекс заходів з безпеки туристів. Зокрема, в статті 26 сказано: "Місцеві органи державної виконавчої влади в галузі туризму розробляють і організовують виконання регіональних програм забезпечення захисту та безпеки туристів, особливо в місцях туристичної активності. [1,10]

Згідно із Законом України "Про туризм" із метою забезпечення безпеки туристів суб'єкти туристичної діяльності зобов'язані здійснювати:

- підготовку безпечних умов для перебування туристів, облаштування трас походів, прогулянок, екскурсій, місць проведення змагань, забезпечення туристів справним спорядженням та інвентарем;
- навчання туристів засобам профілактики і захисту від травм та нещасних

випадків, інструктаж із надання першої медичної допомоги, а також інформування про джерела небезпеки, які можуть бути зумовлені характером маршруту та поведінкою самих туристів;

- контроль за підготовкою туристів до подорожей, походів, змагань, інших туристичних заходів;
- надання оперативної допомоги туристам, що зазнають лиха, транспортування потерпілих;
- розробку та реалізацію спеціальних вимог безпеки під час організації та проведення походів з автомобільного, гірського, лижного, велосипедного, водного, мотоциклетного, пішохідного туризму та спелеотуризму.

Найбільш поширеним нещасним випадком серед туристів є травматизм. Ризик отримання травми може виникнути в різноманітних умовах, але найбільша вірогідність події виникає при переміщенні механізмів, предметів і безпосередньо туристів, зі складним рельєфом місцевості, при зсувах, сходженні лавин та інших атмосферних і природних явищ. Важливими у запобіганні травматизму є справне туристичне та спортивне спорядження, одяг, взуття тощо. [1, 25, 30]

З метою запобігання травматизму використовуються захисні облаштування, огороження туристичних стежок і маршрутів, захисне обладнання канатних доріг, гірськолижних трас, підйомників, індивідуальні страхові мотузки, шлеми тощо.

В багатьох випадках туристи самі порушують регламентовані правила поведінки і потрапляють в складні ситуації, відстають через неуважність від груп на екскурсіях, відправляються в райони, не рекомендовані для відвідування туристів, беруть участь у ризикових заходах, купаються у заборонених місцях та ін. [1, 25]

Роль інструктора або гіда в екстремальному туризмі є надзвичайно відповідальною. Кваліфікований фахівець не лише супроводжує групу та забезпечує технічну допомогу, але й здійснює постійний моніторинг стану учасників, оцінює поточні умови маршруту та приймає рішення щодо зміни

або припинення активності у разі виникнення небезпеки. У більшості країн світу діяльність гідів з екстремального туризму підлягає обов'язковій сертифікації та ліцензуванню. [1, 7, 10]

Висновки до першого розділу

У процесі дослідження сутності екстремального туризму були сформульовані основні теоретичні положення, які дозволяють чітко визначити місце цього явища в сучасній туристичній галузі.

По-перше, екстремальний туризм є специфічною формою активного відпочинку, що передбачає підвищений рівень ризику для здоров'я або життя людини, а також значні фізичні та психологічні навантаження. Він вимагає від учасників високої підготовки, вміння діяти в умовах стресу, приймати швидкі й обдумані рішення та проявляти витривалість. Саме ці особливості роблять екстремальний туризм унікальним явищем серед інших видів туристичної діяльності.

По-друге, досліджено класифікацію екстремального туризму, яка охоплює три основні напрями: водний, наземний і повітряний. Кожен із цих напрямів має свої характерні риси, різні рівні складності й небезпеки. Крім поділу за середовищем, важливою є класифікація за рівнем ризику, яка поділяє види туризму на низький, середній та високий рівень небезпеки. Така класифікація допомагає краще зрозуміти специфіку кожного виду та правильно підібрати тур відповідно до можливостей і підготовки туриста.

По-третє, проаналізовано основні види екстремального туризму, детально розглянуті їх особливості, вимоги до учасників та потенційні ризики. Водний туризм включає активності, що відбуваються на воді чи під водою (рафтинг, каякінг, серфінг, дайвінг, фрідайвінг), наземний туризм — активності на суші або під землею (альпінізм, скелелазіння, трекінг, спелеотуризм, мотокрос, радіаційний туризм), а повітряний туризм — активності, пов'язані із висотою або польотами (стрибки з парашутом, банджі-джампінг, параглайдінг, бейсджампінг, повітроплавання, космічний туризм). Кожен із перелічених видів має свою специфіку та вимагає відповідного спорядження і підготовки.

По-четверте досліджено поняття безпеки в екстремальному туризмі правила та заходи для забезпечення туристів. Було визначено, що безпека охоплює різні види ризиків — природні, технічні та організаційні, а найпоширенішою проблемою серед туристів є травматизм. З'ясовано, що Закон України «Про туризм» зобов'язує туристичних операторів забезпечувати безпечні умови для туристів, проводити інструктажі та надавати допомогу у разі нещасного випадку. Також встановлено важливу роль інструктора, який контролює стан групи та приймає рішення в небезпечних ситуаціях. Отже, безпека в екстремальному туризмі залежить від спільних зусиль організаторів, гідів та самих туристів.

Особливу увагу приділено унікальному для України виду екстремального туризму — радіаційному туризму, який передбачає відвідування Чорнобильської зони відчуження. Цей напрямок не має аналогів у світі і привертає дедалі більшу увагу як вітчизняних, так і іноземних туристів.

Розділ 2. ІСТОРИЧНІ ЕТАПИ РОЗВИТКУ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

2.1 Перші прояви екстремального туризму

Екстремальний туризм, як окремий вид активного відпочинку, має глибоке історичне коріння. У давнину люди не сприймали свої подорожі як туризм у сучасному розумінні, вони просто досліджували світ навколо себе, долали гори, перетинали моря і підкорювали нові простори. Проте саме ця природна потреба людини до пізнання невідомого стала причиною створення такого поняття як туризм. Його формування тісно пов'язане з прагненням людини до подолання природних перешкод, дослідження невідомого та випробування власних можливостей.

Залежно від середовища, в якому здійснюється діяльність, екстремальний туризм поділяється на наземний, водний та повітряний напрями. Оскільки кожен із цих напрямів має власну логіку розвитку і свої ключові моменти в історії, доцільно розглядати зародження кожного з них окремо.

Наземний. Перші прояви наземного екстремального туризму можна віднести до часів, коли люди почали свідомо підкорювати гірські вершини. Наприклад, одне з найдавніших зафіксованих сходжень – підйом на вулкан Тейде (3718 м) на острові Тенерифе у 1582 році. [7] Проте ще раніше, у 1490 році, індіанці Атакаменьо будували жертвні вівтарі неподалік від вершини Льюльяйльяко (6723 м) у сучасній Чилі, що свідчить про давнє прагнення людини до висоти.

Водний. Водний екстремальний туризм має ще давніші корені. Перші човни з'явилися приблизно 40 тисяч років тому, що свідчить про багатовікову історію освоєння водних просторів. Одні із найвідоміших прикладів є перше навколосвітнє плавання, здійснене експедицією Фернана Магеллана у 1519-1522 роках, яке стало значним випробуванням для мореплавців того часу. Та плавання Христофора Колумба до Америки з 1492 по 1504. Хоча і з цим

можна сперечатися оскільки ще в XI столітті вікінги відправлялися у дальнє плавання

Повітряний. Початок повітряного екстремального туризму пов'язаний з винаходом повітряної кулі. У 1783 році брати Монгольф'є з Франції здійснили перший політ на повітряній кулі з пасажирами – качкою, півнем і вівцею. Того ж року Жан-Франсуа Пілатр де Розьє та Франсуа Лоран д'Арланд стали першими людьми, які піднялися в повітря на кулі. Мрія про політ супроводжує людство з давніх часів. Ще в 1485 році Леонардо да Вінчі розробив концепцію пристрою для безпечного спуску з висоти – прообраз сучасного парашута. Проте повноцінно ця мрія здійснилася лише в XVIII столітті з появою перших повітряних куль, а згодом – і літаків.

Перші засоби пересування по воді, а саме човни, з'явилися приблизно 40000 років тому. Цей факт дозволяє припустити, що вже на ранніх етапах розвитку людської цивілізації виникала потреба у переміщенні не лише з практичних або господарських міркувань, а й із дослідницькою чи навіть умовно пізнавальною метою. Водночас, ще до появи водного транспорту люди здійснювали піші переходи, включаючи пересування гірською місцевістю. У таких випадках подорожі могли мати ритуальний, соціокультурний або суто виживальний характер.

Проте виникає логічне питання: чи можна вважати ці ранні форми переміщення проявами туризму в сучасному розумінні? Якщо розглядати туризм як свідому діяльність, спрямовану на відпочинок, пізнання нових місць або подолання певних викликів із власної ініціативи, тоді більшість доісторичних подорожей не потрапляють під це визначення. Водночас, саме вони стали основою для формування потреби у пізнанні світу, яка згодом трансформувалася у різноманітні форми туризму. більш визначеним етапом зародження елементів екстремального туризму можна вважати XV–XVI століття. У цей період починається епоха Великих географічних відкриттів, яка супроводжується активним дослідженням нових земель, морів та гірських систем. Саме тоді люди почали усвідомлено прагнути до підкорення гірських

вершин, досягнення нових горизонтів та подолання природних викликів, що вимагало не лише фізичної витривалості, а й високого рівня мотивації та внутрішнього прагнення до новизни.

2.2. Етап активного розвитку екстремального туризму

Етапом активного розвитку екстремальних видів туризму можна зазначати XIX-XXI століття саме в цей період найактивніше почав розвиватись та удосконалюватись екстремальний туризм.

Кінець XVIII - перша половина XIX століття.

Перші науково-дослідні експедиції: інтерес до незвіданих територій стимулює подорожі в гори, джунглі, пустелі.

- 1783 рік – перший політ на повітряній кулі

- 1786 рік — перше успішне сходження на Монблан Жаком Бальма та доктором Мішелем Паккаром.

- 1797 рік – перший стрибок з парашутом.

Подорожі вважалися справою привілейованих верств суспільства (аристократії, багатих дослідників).

Друга половина XIX століття.

Поява перших туристичних організацій:

- 1857 рік – Лондонський альпійський клуб.

- 1862 рік — Швейцарський альпійський клуб.

- 1873 рік — Австрійський туристичний клуб.

Спелеологія також стає популярною серед європейських учених і мандрівників. [7, 33]

Перша половина XX століття.

Пауза в розвитку туризму (причина перша та друга світові війни).

Друга половина XX століття.

- Після Другої світової війни: відновлення туризму, бум на активний відпочинок.

- 1953 рік – перше сходження на Еверест (Едмунд Хілларі і Тенцинг Норгей) – епохальна подія для альпінізму і туризму.

- І Парашутний спорт стає цивільною розвагою. [7, 30]
- І Поява рафтингу скайдайвінгу бейс-джампінгу серфінгу
- І Популяризація лижного туризму в Скандинавії.

Кінець XX – початок XXI століття

Комерціалізація екстремального туризму:

- І Туристичні компанії пропонують комерційні підйоми на Еверест, Кіліманджаро.
- І Розвиток "екзотичних" пригод: акулловий дайвінг, трекінг у джунглях Амазонки.
- І Популяризація через мас-медіа:
- І Телевізійні шоу, документальні фільми ("National Geographic", "Discovery") показують екстремальні подорожі.
- І Рекламні кампанії туристичних брендів наголошують на пошуку "пригод і адреналіну"
- І Поява Унікальних видів туризму таких як радіаційний та космічний

Чинники які сприяли розвитку екстремального туризму.

1. Технічний прогрес: з'явилося краще та надійніше спорядження — сучасні альпіністські системи, рятувальні засоби, водонепроникний одяг.
2. Розвиток транспорту: завдяки авіації подорожі у будь-яку точку світу стали набагато легшими й швидшими.
3. Зміни в суспільстві: коли життя стало більш комфортним і безпечним, люди почали шукати гострі відчуття й пригоди.
4. Глобалізація: любов до подорожей та екстремальних пригод поширилася по всьому світу й стала модною.

2.3 Перспективи розвитку екстремального туризму

Екстремальний туризм можна сміло вважати одним із тих видів туризму, який має чи не найбільший потенціал для розвитку, через те що більшість нових напрямів і форматів відпочинку, які з'являються сьогодні, так чи інакше містять елемент екстриму. Його популярність зростає, і за цим стоять зміни в суспільстві: люди дедалі більше цінують живий досвід замість пасивного

відпочинку, шукають нові враження та бажають перевірити власні можливості.

Основні перспективи розвитку екстремального туризму можна охарактеризувати наступними напрямками:

1. Розвиток технологій.

Розвиток новітніх технологій відкриває нові можливості для екстремального туризму. З'являються безпечніші засоби захисту, нові види спорядження (легші, міцніші, багатофункціональні), розвиваються навігаційні системи, пристрої для екстреного виклику допомоги. У майбутньому очікується впровадження інноваційних тренажерів для підготовки до екстремальних умов та вдосконалення систем моніторингу стану здоров'я туристів у реальному часі. Також розвиток технологій сприяє до розвитку космічного туризму, який уже здійснюють такі компанії як SpaceX, Blue Origin та Virgin Galactic, має величезний потенціал. У найближчі десятиліття очікується розширення комерційних пропозицій на суборбітальні польоти, орбітальні готелі та навіть тури до Місяця або Марса. Це створить абсолютно нову нішу для екстремального туризму. [3, 16]

2. Індивідуалізація туристичних продуктів

В умовах стрімкого розвитку глобального туристичного ринку та підвищення вимогливості споживачів до якості подорожей, персоналізація туристичних продуктів набуває дедалі більшого значення як один із ключових факторів конкурентоспроможності туроператорів. Сучасні туристи, маючи широкий доступ до інформації та мережу туристичних пропозицій, прагнуть унікальних і персоналізованих пропозицій. У зв'язку з цим туроператори все частіше переорієнтовуються на розробку індивідуальних турів, що враховують рівень фізичної та технічної підготовки клієнтів, їхні особисті інтереси, вікові особливості та фінансові можливості. [3, 16, 22]

3. Екологічна відповідальність

Питання екологічної відповідальності туристичної галузі набуває особливої актуальності в контексті глобальних змін клімату та наростаючої

деградації природного довкілля, що спричиняється, зокрема, стрімким розвитком масового туризму. Екстремальний туризм, який за своєю суттю передбачає активний контакт із дикою природою та малозмінними екосистемами, несе підвищений ризик антропогенного навантаження на навколишнє середовище. Саме тому адаптація екстремального туризму до принципів сталого розвитку є не лише бажаною, а й необхідною умовою його подальшого існування.

4. Розвиток інфраструктури

Стійкий розвиток екстремального туризму як галузі неможливий без відповідного інфраструктурного забезпечення, яке має відповідати зростаючим потребам туристів і водночас гарантувати їхню безпеку в складних природних умовах. Оскільки екстремальний туризм зосереджений переважно у гірських, арктичних, пустельних і водних регіонах, що традиційно відзначаються низьким рівнем інфраструктурного розвитку, постає гостра необхідність у цілеспрямованих інвестиціях у цій сфері. Перспективний розвиток інфраструктури передбачає будівництво та модернізацію баз відпочинку та акліматизації, оснащених сучасним обладнанням, центрів безпеки та рятувальних пунктів, здатних оперативно реагувати на надзвичайні ситуації, а також розгортання надійних систем комунікації у віддалених районах, що наразі є одним із найбільш вузьких місць галузі. Розвиток відповідної інфраструктури є також передумовою для залучення іноземних туристів і підвищення міжнародної конкурентоспроможності вітчизняного ринку екстремального туризму.

5. Нові види екстремальних активностей

Динамічний характер туристичного попиту, що ґрунтується на прагненні споживачів до постійного отримання нових, нестандартних вражень та переживань, зумовлює безперервне оновлення і розширення спектру пропонованих екстремальних активностей. Технологічний прогрес, удосконалення спорядження та накопичення досвіду у проведенні складних експедицій відкривають можливості для освоєння принципово нових

напрямів екстремального туризму. Серед найбільш перспективних видів активностей, що активно розвиватимуться найближчим часом, можна виділити: глибоководні занурення на значні глибини з використанням сучасних засобів підводного плавання та навігації; організацію подорожей до екстремальних кліматичних зон, зокрема до вулканічних полів, арктичних і субарктичних регіонів, а також безводних пустель; проведення наукових і туристичних експедицій до кратерів діючих вулканів.

6. Підвищення рівня безпеки

Безпека учасників туристичних програм залишається одним із головних пріоритетів і одночасно ключовим критерієм оцінки якості послуг у сфері екстремального туризму. Зважаючи на об'єктивно підвищений ризик травматизму та виникнення надзвичайних ситуацій притаманний даному виду туристичної діяльності забезпечення належного рівня безпеки є не лише етичним обов'язком туроператорів а й важливою умовою їхньої правової та комерційної відповідальності. У перспективі очікується активне впровадження нових стандартів безпеки, розроблених з урахуванням специфіки конкретних видів екстремальних активностей, а також формування системи міжнародних сертифікацій для інструкторів і операторів екстремальних турів. Паралельно розвиватимуться й технологічні аспекти безпеки: застосування сучасних методів рятування, впровадження систем моніторингу стану туристів у режимі реального часу, використання дронів і супутникових технологій для координації рятувальних операцій. Сукупність зазначених заходів стане обов'язковою умовою для подальшого сталого розвитку галузі екстремального туризму.

Висновки до другого розділу

Дослідження історичних етапів розвитку екстремального туризму засвідчило, що прагнення людини долати природні перешкоди, освоювати нові простори та випробовувати власні можливості має глибоке історичне підґрунтя, що сягає доісторичних часів. Перші прояви екстремальної діяльності проявлялися в первісних морських подорожах та спробах

підкорення гірських вершин, хоча повноцінне формування екстремального туризму як усвідомленої активності можна віднести до періоду XV–XVI століть.

Активна фаза розвитку екстремального туризму припадає на XVIII–XIX століття, що зумовлено загальним піднесенням науково-дослідної діяльності та зацікавленістю суспільства у відкритті нових територій. Значні події, такі як перший політ на повітряній кулі, сходження на Монблан та створення перших туристичних організацій, стали підґрунтям для становлення та поширення екстремального туризму в європейських країнах.

У XX столітті, попри негативний вплив двох світових воєн, екстремальний туризм зазнав істотного розвитку: відбулося розширення спектра екстремальних активностей, удосконалення технічного спорядження та популяризація активного відпочинку серед різних верств населення. Зокрема, підкорення Евересту, поширення парашутного спорту, розвиток серфінгу, рафтингу та бейсджампінгу стали символами нової епохи екстремального туризму.

На межі XX і XXI століть спостерігається тенденція до комерціалізації екстремального туризму, що супроводжується появою спеціалізованих туристичних компаній, популяризацією через мас-медіа та розширенням географії туристичних маршрутів. Водночас виникають нові форми активного туризму, включаючи радіаційний та космічний туризм.

Перспективи розвитку екстремального туризму визначаються низкою чинників: впровадженням новітніх технологій, що підвищують рівень безпеки та комфорту туристів; орієнтацією на індивідуалізацію туристичних продуктів; зростанням екологічної свідомості суспільства; розвитком інфраструктури в важкодоступних регіонах; а також появою нових екстремальних активностей. Окрему увагу привертає розвиток космічного туризму, який у найближчі десятиліття має потенціал стати окремим напрямом екстремального туризму.

Таким чином, екстремальний туризм є динамічною і перспективною галуззю, яка постійно розвивається відповідно до глобальних технологічних, соціальних та економічних змін. Його популярність та суспільне значення будуть надалі зростати, задовольняючи прагнення людини до нових вражень, самопізнання та подолання особистісних меж.

Розділ 3. ХАРАКТЕРИСТИКА ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН В ПИТАННІ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

3.1. Північна Європа

Кожен регіон Європи особливий та кардинально відрізняється від інших як природно так і культурно, завдяки цьому в різних регіонах Європи розвинулися різні види екстремального туризму. Особливістю географічного положення країн Північної Європи є приморське розташування. Моря здійснюють великий вплив як на клімат, так і на господарську діяльність населення. Рельєф Північної Європи здебільшого гористий. Старі Скандинавські гори простяглися на Скандинавському півострові уздовж узбережжя Норвезького моря. Решту території займають погордовані рівнини, які лежать на Балтійському кристалічному щиті давньої платформи. У його межах на поверхню виходять магматичні і метаморфічні породи фундаменту граніти, кварцити і гнейси. Тому повсюдно з-під тонкого шару ґрунту виступають численні скелі та валуни. Своєрідний рельєф має Ісландія, острів є молодого ділянкою земної кори, де діють численні гейзери і вулкани. Особливо активний вулкан Гекла. Ісландію вважають найактивнішою вулканічною областю нашої планети. [32, 7]

Завдяки розташуванню країн північної Європи, природнім особливостям, цей регіон можна класифікувати привабливим для екстремального туризму

До країн Північної Європи відносяться – Фінляндія, Швеція, Норвегія, Данія, Велика Британія, Ірландія, Ісландія, Естонія, Литва, Латвія. (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Види туризму які поширені в країнах Північної Європи

Норвегія, Швеція, Фінляндія	Рафтинг, Каякінг, Альпінізм, Скелелазіння, Парапланеризм, гірськолижний туризм Сафарі на снігоходах або квадроциклах
Ісландія	Рафтинг, Серфінг, Дайвінг, Спелеотуризм, Альпінізм,

	Трекінг, Сафарі на джипах
Данія	Кайтсерфінг, Віндсерфінг, Парапланеризм
Естонія, Латвія, Литва	Стрибки з парашутом, Польоти на повітряних кулях
Ірландія, Велика Британія	Каякінг, Скелелазіння, Серфінг, Спелеотуризм, Віндсерфінг, Zipline, Стрибки з парашутом

Регіон має унікальне географічне положення – здебільшого приморське, з численними фіордами, гірськими масивами, вулканами та льодовиками. Це створює природні умови для розвитку активних видів відпочинку. Проте регіон дуже залежить від кліматичних умов через які неможливо займатися певними видами туризму.

Наземний екстремальний туризм у Північній Європі розвинений передусім у гірських районах Скандинавії. Норвегія є одним із лідерів регіону: Скандинавські гори приваблюють альпіністів і скелелазів, а численні фіорди і круті схили створюють ідеальні умови для трекінгу та гірськолижного туризму. Швеція та Фінляндія пропонують спелеотуризм та альпінізм. Ісландія вирізняється унікальними можливостями для трекінгу вулканічними плато та льодовиками. Балтійські країни Естонія, Латвія і Литва поступаються, через рівнинний рельєф їхні можливості дещо обмежені порівняно з іншими країнами регіону.

Водний екстремальний туризм є одним із найбільш розвинених напрямів у Північній Європі, що зумовлено значною протяжністю морського узбережжя, густою річковою мережею та наявністю численних озер. Норвегія та Швеція пропонують рафтинг і каякінг. В Ісландії практикується дайвінг і серфінг. Велика Британія та Ірландія мають розвинений серфінг і каякінг на атлантичному узбережжі, а також спелеотуризм у вапнякових печерах.

Повітряний екстремальний туризм у Північній Європі представлений стрибками з парашутом, парапланеризмом і польотами на повітряних кулях, однак розвинений дещо менше порівняно з іншими регіонами передусім через нестабільні кліматичні умови. Тим не менш Норвегія та Швеція

пропонують парапланеризм у гірських районах, а Балтійські країни стрибки з парашутом і польоти на повітряних кулях.

3.2. Південна Європа

Найбільш поширеним кліматом Південної Європи є середземноморський клімат, на який впливає великий субтропічний напівпостійний центр високого атмосферного тиску, який знаходиться не в самому Середземному морі, а в Атлантичному океані, на Азорських островах. Середземноморський клімат охоплює Португалію, Іспанію, Італію, південне узбережжя Франції, прибережну Хорватію, прибережну Словенію, Герцеговину, Чорногорію, Албанію та Грецію, а також острови Середземного моря. До країн південної Європи відносяться Албанія, Андорра, Боснія та Герцеговина, Болгарія, Хорватія, Кіпр, Гібралтар, Греція, південна Італія, Мальта, Монако, Чорногорія, Північна Македонія, Португалія, Сан-Марино, Сербія, Словенія, Іспанія (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Види туризму які поширені в країнах Південної Європи

Словенія, Хорватія, Кіпр, Португалія, Албанія, Чорногорія	Рафтинг, каякінг, віндсерфінг, Дайвінг
Іспанія	Серфінг, віндсерфінг, дайвінг, корида, стрибки з парашутом, альпінізм, Банджі-джампінг
Боснія та Герцеговина, Північна Македонія, Мальта, Андорра, Гібралтар, Сан Марино	Не поширений екстремальний туризм
Італія	Альпінізм, гірськолижний туризм, скелелазіння, параглайдінг, польоти на повітряних, автоспорт
Греція	Скелелазіння, Параглайдінг, Дайвінг

Сприятливі кліматичні умови Середземноморського регіону створюють передумови для активного розвитку різноманітних видів туризму, зокрема

екстремального. Характерний для регіону середземноморський клімат — з теплим тривалим літом, м'якою зимою, великою кількістю сонячних днів і теплою морською водою — забезпечує привабливі умови для розвитку водних видів туризму. Варто зазначити, що екстремальний туризм у Середземноморському регіоні поширений нерівномірно. Такі країни, як Іспанія, Італія, Греція та Португалія, характеризуються розвинутою інфраструктурою для екстремального відпочинку та широким спектром відповідних туристичних послуг. У той же час в Андоррі, Гібралтарі, Сан-Марино, Мальті та Північній Македонії екстремальний туризм взагалі є малопоширеним. [11, 31]

Наземний екстремальний туризм у Південній Європі зосереджений насамперед у гірських районах та на пересіченому середземноморському рельєфі. Іспанія є беззаперечним лідером регіону: Піренеї та масив Сьєрра-Невада приваблюють альпіністів і скелелазів з усього світу, а знаменитий фестиваль Сан-Фермін у Памплоні з пробігом биків — унікальна форма екстремального культурного туризму. В Італії Альпи та Доломіти є класичними напрямками для альпінізму, гірськолижного туризму та скелелазіння. Греція відома своїми маршрутами скелелазіння на вапнякових скелях Метеори та масиву Вермі [7, 11]

Водний екстремальний туризм є найбільш розвиненим напрямом для Південної Європи з огляду на розгалужену морську береговою лінію та численні річки. Іспанія, Португалія та Хорватія є провідними DESTИНАЦІЯМИ для серфінгу: атлантичне узбережжя Португалії та Іспанії є популярною для шанувальників серфінгу. Рафтинг і каякінг розвинені на гірських річках Словенії, Хорватії та Чорногорії. Дайвінг широко практикується на узбережжях Хорватії, Греції, Кіпру та Мальти завдяки прозорій теплій воді Адріатичного і Середземного морів.

Повітряний екстремальний туризм у Південній Європі представлений передусім параглайдингом та стрибками з парашутом. Іспанія є одним з європейських лідерів у параглайдингу — Канарські острови та узбережжя

Коста-дель-Соль забезпечують майже цілорічні сприятливі умови для польотів. Греція приваблює парапланеристів до острова Лефкада та масиву Пілі, де стабільні термічні потоки над Егейським морем створюють ідеальні умови. Стрибки з парашутом і банджі-джампінг широко пропонуються в Іспанії

3.3. Західна Європа

Західна Європа – це регіон, що охоплює такі країни, як Франція, Німеччина, Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Швейцарія, Австрія,. Цей регіон має різноманітний рельєф і помірно теплий клімат. Західна Європа характеризується поєднанням рівнин, пагорбів та гір. Північна частина — це переважно рівнинні території, тоді як на півдні простягаються Альпи, Піреней та Центральний масив. Характеризується м'якою зимою, прохолодним літом, частими дощами протягом усього року. Найяскравіше це виражено в країнах, наближених до Атлантики – наприклад, у Франції та Бельгії (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Види туризму які поширені в країнах Західної Європи

Франція	Альпінізм, рафтинг, каякінг, польоти на повітряних кулях, стрибки з парашутом
Швейцарія, Австрія	Альпінізм, рафтинг, Катання на лижах
Німеччина, Бельгія, Люксембург	Альпінізм, гірськолижний туризм, мотокрос, маунтінбайкінг, стрибки з парашутом, спелео туризм
Нідерланди	Серфінг, стрибки з парашутом, Мотокрос

У країнах Західної Європи екстремальний туризм є досить розвиненим, оскільки регіон має різноманітний ландшафт, високий рівень інфраструктури та багату туристичну культуру. Гори Альпи, узбережжя Атлантичного океану, численні річки та ліси створюють ідеальні умови для занять такими видами активного відпочинку, як альпінізм, парапланеризм, рафтинг, каякінг, скелелазіння, дайвінг та гірськолижний спорт

Наземний екстремальний туризм у Західній Європі досяг найвищого рівня розвитку завдяки наявності Альп — найбільшого гірського масиву

Європи, що охоплює Швейцарію, Австрію, Францію та частково Німеччину. Швейцарія є визнаним світовим центром альпінізму: маршрути на Маттергорн, Монблан та Юнгфрау щороку приваблюють тисячі альпіністів.

Водний екстремальний туризм у Західній Європі зосереджений навколо гірських річок Альп і атлантичного узбережжя. Рафтинг і каякінг на річках Ізер, Дюранс та Ардеш у Франції. Швейцарські річки Ааре та Рейн також популярні серед любителів гірської води. Нідерланди, незважаючи на рівнинний рельєф, мають розвинений серфінг і віндсерфінг на узбережжі Північного моря — зокрема, Французьке атлантичне узбережжя є визнаним центром серфінгу європейського рівня, де регулярно проводяться міжнародні змагання.

Повітряний екстремальний туризм у Західній Європі є одним з найбільш комерційно розвинених. Франція — батьківщина стрибків з парашутом. Польоти на повітряних кулях у Франції є популярним туристичним продуктом, що поєднує екстремальний досвід і естетику пейзажів. Швейцарія та Австрія є провідними у параглайдингу і бейсджампінгу з альпійських вершин — Лаутербруннен у Швейцарії розвинений бейсджампінг з найбільшою концентрацією стрибкових об'єктів у Європі. Мотокрос та автоспорт розвинені у Німеччині — нюрбурзьке кільце щороку приваблює тисячі любителів швидкості.

3.4. Східна Європа

До країн східної Європи відносяться Україна, Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина, Румунія, Молдова та Болгарія. Регіон має переважно рівнинний рельєф і помірно континентальний клімат. Тут домінує Східноєвропейська рівнина, яка тягнеться від Карпат до Уралу, з незначними височинами та пагорбами. У південній частині регіону трапляються гірські масиви, зокрема Карпати та Кримські гори. Клімат відрізняється холодною зимою, теплим літом та меншою кількістю опадів порівняно з Західною Європою (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Види туризму які поширені в країнах Східної Європи

Україна	Рафтинг, каякінг, спелеотуризм радіаційний туризм, гірськолижний туризм
Польща, Чехія	Маунтінбайкінг, спелеотуризм, стрибки з парашутом, альпінізм
Словаччина	Альпінізм, рафтинг
Румунія	Спелеотуризм, альпінізм
Болгарія	Дайвінг, банджі-джампінг, маунтінбайкінг
Угорщина	Стрибки з парашутом, банджі-джампінг, рафтинг, каякінг

Екстремальний туризм у східній частині Європи поки що не є так розвиненим, як у інших регіонах континенту. Це частково пояснюється меншою різноманітністю природних ресурсів та туристичної інфраструктури. Проте серед країн Східної Європи Україна вирізняється як одна з найпривабливіших для розвитку екстремального туризму. Її природні багатства — Карпати, численні гірські та рівнинні річки, а також унікальні об'єкти, як зона відчуження Чорнобиля – створюють широкі можливості для активного й екстремального відпочинку.

Наземний екстремальний туризм у Східній Європі розвинений нерівномірно і зосереджений переважно в гірських районах. Україна є найбагатшою на ресурси країною регіону для наземного екстриму: Карпати пропонують трекінг, альпінізм і гірськолижний туризм, а зона відчуження Чорнобиля стала унікальним напрямом радіаційного туризму, що приваблює туристів з усього світу. Польща та Чехія розвивають маунтінбайкінг і спелеотуризм — Татри та Судети є основними центрами цих активностей. [11, 25, 31] Румунія відома дикими Карпатами і печерами Апусені. Словаччина пропонує трекінгові маршрути Низьких і Високих Татр та рафтинг.

Водний екстремальний туризм у Східній Європі поступово набирає обертів, використовуючи потенціал річкових систем та морського узбережжя. Україна має значний ресурс для рафтингу і каякінгу на річках Прут, Черемош та Дністер у Карпатському регіоні. Угорщина, попри рівнинний рельєф,

активно розвиває туризм на термальних водоймах та рафтинг на Дунаї. Болгарія — з виходом до Чорного моря — пропонує дайвінг на чорноморських рифах і затонулих кораблях, а також каякінг на гірських річках. Польща розвиває каякінг на Августівському каналі та річці Чарна-Ганьча.

Повітряний екстремальний туризм у Східній Європі є наймолодшим і найменш розвиненим сегментом, однак демонструє стабільне зростання. Україна, Польща та Чехія мають мережу дропзон для стрибків з парашутом, що орієнтована переважно на внутрішній ринок. Банджі-джампінг набуває популярності в Болгарії та Угорщині. Польоти на повітряних кулях пропонуються у Польщі та Чехії, де живописні середньовічні пейзажі роблять цей продукт комерційно привабливим.

3.5. Дослідження ринку туристичних послуг

Аналіз ринку — це дуже важлива частина дослідження будь-якого виду туризму. Він допомагає зрозуміти, що саме хочуть туристи і що їм можуть запропонувати компанії. Завдяки такому аналізу можна детально вивчити актуальні пропозиції турфірм, дізнатися, які напрямки зараз найпопулярніші та які тури купують найчастіше. Крім того, дослідження дозволяє розібрати тури на деталі: дізнатися, які цікаві об'єкти до них входять, якими готелями та транспортом користуються туристи і які додаткові послуги вони отримують. Дуже важливим кроком є вивчення цін. Це допомагає визначити середню вартість поїздки, зрозуміти, з чого вона складається, та наскільки доступною є для клієнтів. Зрештою, такий аналіз дозволяє порівняти різні туристичні компанії та знайти тих туроператорів, які мають достатньо досвіду та можливостей, щоб організувати максимально якісний і безпечний відпочинок.

Для повноцінного дослідження ринку екстремального туризму в Європі було проаналізовано актуальні пропозиції як українських, так і європейських туристичних компаній. Такий підхід дозволив об'єктивно порівняти особливості організації турів на вітчизняному та міжнародному рівнях. Зокрема, було досліджено різницю у цінах, наповненні програм, виборі

популярних напрямків та підходах до забезпечення безпеки туристів. Порівняння пропозицій місцевих та закордонних туроператорів допомагає краще зрозуміти сучасні тенденції ринку, побачити сильні та слабкі сторони конкурентів, а також визначити, які формати екстремального відпочинку зараз найбільше цікавлять туристів.

Серед українських туристичних компаній найбільшим попитом на внутрішньому ринку користуються пропозиції, пов'язані з активним відпочинком на природі. Найпопулярнішими напрямками екстремального туризму по Україні традиційно залишаються рафтинг стрімкими гірськими річками та катання на лижах. Високий інтерес до цих видів відпочинку пояснюється доступністю природних локацій, насамперед Карпатського регіону, та можливістю підібрати маршрут під різний рівень підготовки. Організацією таких турів займається низка спеціалізованих компаній, які пропонують як програми для новачків, так і складні випробування для досвідчених екстремалів. Серед найвідоміших турагенцій, які успішно та безпечно реалізують екстремальні тури по Україні, варто виділити компанії «FlixBuss», «Author Tour» та «ExtremeGuide». [19, 20, 21]

Вартість рафтинг-турів в Україні становить від 2500 до 9000 гривень. Така різниця в цінах залежить від кількох умов: скільки днів триває поїздка, де саме ночують туристи (у наметах чи на базах відпочинку) та чи включено харчування у загальну суму. Найчастіше маршрути для сплавів проходять на відомих річках, які добре підходять для активного водного відпочинку. Серед найпопулярніших природних об'єктів — річки Черемош, Тиса, Дністер, Південний Буг та Мігейські пороги. Якщо порівнювати різні компанії, то туристична агенція «FlixBuss» пропонує найбільший вибір таких турів. Вона має багато різних маршрутів, що дозволяє легко підібрати варіант як для новачків на один день, так і для любителів довгих сплавів з ночівлею.

Окрім водних маршрутів, ці туристичні компанії пропонують великий вибір програм гірськолижного та гірського туризму. Асортимент таких турів є дуже широким, і вони суттєво відрізняються за складністю маршруту,

кількістю днів та різноманітністю додаткових послуг. Найчастіше туроператори організовують походи до найвідоміших вершин Українських Карпат, серед яких Піп-Іван Чорногірський, Говерла, Петрос та багато інших природних об'єктів. Формат поїздки можна підібрати під будь-які потреби: це можуть бути як швидкі одноденні сходження, так і тривалі походи до шести днів із ночівлями у наметових кемпінгах. Вартість таких гірських турів становить від 2400 до 15 900 гривень.

Поряд із внутрішніми напрямками українські туристичні компанії активно пропонують екстремальні тури до Європи. Найбільш представленими у цьому сегменті ті ж самі тур-фірми «ExtremeGuide» та «Author Tour», які розвивають міжнародні маршрути для Українських туристів.

Одним з найпопулярніших європейських напрямків є Ісландія. Компанія «ExtremeGuide» пропонує комплексні тури до цієї країни, акцентуючи увагу на тому, що загальний бюджет поїздки разом з перельотом становить орієнтовно 1 300–1 500 євро. Тур-програми компанії передбачають такі активності, як трекінги та джип-тури. Перельоти в Ісландію коштують окремо та потребують завчасного бронювання, оскільки квитки в цьому напрямку коштують від 150 євро. Слід зазначити, що Ісландія є однією з найдорожчих країн Європи, а проживання, харчування і транспорт там суттєво дорожчі, ніж у більшості інших туристичних напрямків.

Компанія «Author Tour» також пропонує тури до Ісландії, зокрема 7-денні програми з вартістю від 2 500 євро. До їхніх програм входять Джип-тури які включають відвідування Золотого кільця, водоспадів, льодовиків і лагуни айсбергів. Крім Ісландії, компанія пропонує трекінгові тури до Альп — зокрема, 10-денний пішохідний маршрут навколо Монблану, що охоплює французьку, італійську та швейцарську частини Альп. Це один з найпрестижніших гірських маршрутів Європи.

Компанія «ExtremeGuide» у своєму каталозі по Альпах пропонує сходження на найвідоміші вершини: Монблан (4810 м), Маттерхорн (4478 м), Монте Роза (4634 м) та ряд інших. У Татрах доступні сходження на

Герлаховський Штіт (2655 м) — з варіантами як для початківців, так і для досвідчених альпіністів. Ця компанія також організовує 8-денні джип-тури до Ісландії з перетином річок вброд та відвідуванням вулканів, льодовиків, айсбергів і гейзерів вартістю 2 490 євро. Загалом вартість екстремальних турів «Author Tour» по Європі коливається у широкому діапазоні: від простих гірських програм до 12-денних [19, 20]

Таким чином, українські туроператори, що спеціалізуються на екстремальному туризмі, поступово охоплюють міжнародний ринок, пропонуючи клієнтам доступ до найбільш видовищних природних локацій Європи.

На міжнародному ринку екстремального та активного туризму домінують туроператори G Adventures та Intrepid Travel, які охоплюють десятки туристичних напрямків по всьому континенту. [22]

Компанія G Adventures пропонує екстраординарні тури по Європі. До ключових напрямків входять Іспанія, Греція, Італія, Португалія, Гренландія, Ісландія та Словенія. Для кожної з цих країн компанія пропонує маршрути які включають: піші походи, велопогулянки, каякінг та сходження.

Компанія Intrepid Travel штаб квартира якої знаходиться в Австралії також активно присутня в Ісландії: вартість їхніх ісландських турів сягає від 1 100 до 6 000 доларів тури включають в себе пішохідні тури, каяк тури, джип тури.

Висновки до третього розділу

Північна Європа вирізняється суворим кліматом, гірським рельєфом, фіордами, вулканами та льодовиками. Ці умови сприяють розвитку зимових і гірських видів туризму, таких як альпінізм, лижі, снігоходи, а також морських — серфінг і каякінг. Найбільш активними країнами в цій сфері є Норвегія, Швеція, Ісландія та Фінляндія.

Південна Європа має сприятливий середземноморський клімат з довгим літом і теплою зимою, що створює ідеальні умови для водних видів екстремального туризму — дайвінгу, серфінгу, віндсерфінгу. Лідерами за

рівнем розвитку цього напрямку є Іспанія, Італія, Греція та Португалія, натомість в окремих країнах (Андорра, Мальта, Сан-Марино) екстремальний туризм майже відсутній.

Західна Європа завдяки своєму рельєфному різноманіттю (Альпи, Піренеї), багатій туристичній інфраструктурі та традиціям активного відпочинку, має один із найвищих рівнів розвитку екстремального туризму. Тут поширені як гірські, так і водні види активностей: альпінізм, рафтинг, лижі, парапланеризм, мотокрос тощо.

Східна Європа демонструє потенціал для розвитку екстремального туризму, однак загалом відстає від інших регіонів за рівнем інфраструктури. Найбільший туристичний потенціал має Україна, яка пропонує унікальні види активного відпочинку – включно з радіаційним туризмом у зоні Чорнобиля. Інші країни, такі як Польща, Чехія, Румунія й Болгарія, поступово розвивають напрямки, пов'язані з горами, печерами та водними маршрутами.

Загалом, кожен регіон Європи має свої унікальні переваги для розвитку екстремального туризму, які формуються під впливом природних умов, клімату та рівня розвитку туристичної інфраструктури. Порівнявши всі країни Європи можна відзначити такі країни, як Норвегія, Швеція, Фінляндія, Іспанія, Україна, Італія, Ісландія, Німеччина. На українському ринку найпопулярнішими видами екстремального туризму залишаються рафтинг та гірські походи, зосереджені переважно в Карпатському регіоні. Вартість таких турів є відносно доступною — від 2 400 до 15 900 гривень — що дозволяє залучати широке коло туристів з різним рівнем підготовки та різними фінансовими можливостями. Серед українських компаній, які спеціалізуються на цьому напрямку, найбільш активними є «FlixBus», «Author Tour» та «ExtremeGuide».

Щодо міжнародних програм, українські туроператори поступово освоюють європейські напрямки, зокрема Ісландію та Альпи. Ціни на такі тури значно вищі — від 1 100 до 2 490 євро і більше — що пояснюється

дорожчою логістикою та вартістю проживання в Західній Європі. Загалом якість програм українських операторів є достатньою, проте вони ще поступаються міжнародним компаніям за рівнем організації та стандартизації послуг.

Провідні європейські туроператори, такі як G Adventures та Intrepid Travel, пропонують значно дорожчі тури — від 1 199 до 9 595 доларів. Їхні програми вирізняються чіткою системою оцінки складності маршрутів, обов'язковим страхуванням, досвідченими місцевими гідом та зручними умовами бронювання і скасування.

Таким чином, основними відмінностями між українськими та міжнародними операторами є рівень цін, підходи до безпеки туристів та різноманітність запропонованих маршрутів. Водночас спільною тенденцією для обох ринків є зростаючий попит на активний природоорієнтований відпочинок та підвищення вимог туристів до якості й безпеки турів.

Розділ 4. РОЗРОБКА ТУРУ

4.1 Особливості розробки туру

Рафтинг тури все більше й більше набувають популярності в Європі завдяки своїй різноманітності цей вид туризму включає як фізичну активність так і спокійний відпочинок, на ринку туристичних послуг існує багато варіантів рафтинг турів це може бути сплав по спокійним річкам на які можна брати дітей або складні річки з великими річковими порогами, крім самого сплаву під час рафтингу можна спостерігати за природою навколо річки, скелі, водоспади ліси. Саме тому для моєї роботи було обрано розробку екстремального туру до Румунії — країни, яка має чудові умови для рафтингу та активного відпочинку.

Румунія — це держава в Південно-Східній Європі, яка межує з Україною, тому є зручною і доступною дестинацією для українських туристів. Країна відома своїми мальовничими Карпатами, стрімкими гірськими річками та чистою природою. Саме річки Бістріца та Муреш вважаються одними з найкращих місць для рафтингу в регіоні — вони мають достатній перепад висот, цікаві пороги та красиві береги, що робить сплав захопливим і незабутнім. [17,18]

Розроблений тур розрахований на три дні та охоплює маршрут Львів — Івано-Франківськ — Чернівці — Солка — Бістріца — Тиргу-Муреш. Окрім рафтингу, програма включає відвідування унікальних соляних басейнів у місті Солка, що додає туру оздоровчий елемент. Тур відноситься до категорії середньої складності, тому підходить як для досвідчених туристів, так і для тих, хто вперше хоче спробувати сплав.

Метою даного розділу є розробка повноцінного туристичного продукту: від складання технологічної карти маршруту до визначення програми обслуговування туристів.

4.2 Створення унікального тур-продукту

У процесі розробки туру було складено детальну програму обслуговування туристів (додаток А). Початковою точкою маршруту обрано

місто Львів — найбільше місто Західної України за кількістю населення, що забезпечує зручне формування туристичних груп. Для охоплення ширшої аудиторії та спрощення набору учасників передбачено проміжні зупинки в містах Івано-Франківськ та Чернівці. Повний маршрут туру відображено в додатку Г.

Першим населеним пунктом, що безпосередньо входить до програми туру, є місто Солка, де розташований бальнеологічний курорт із термальними басейнами та лазнями. Вхідні квитки до комплексу не включені у вартість туру та оплачуються туристами самостійно. Після відвідування курорту здійснюється трансфер до міста Бістріца — місця проведення першого сплаву. З огляду на пізній час прибуття, рафтинг у перший день програмою не передбачений.

Другий день туру включає сплав по річці Бістріца та трансфер до міста Тиргу-Муреш. Третій день передбачає сплав по річці Муреш і повернення додому.

У процесі розробки туру було проаналізовано та відібрано готелі й ресторани для проживання та харчування туристів (фотоматеріали — додаток В). У додатку Б відображено розподіл туристів по готелях у кожному з міст маршруту та перелік послуг, що надаються. Стандартна вартість туру включає лише сніданок; обід та вечеря, у тому числі харчування під час сплаву та вечеря в автобусі під час повернення, замовляються за додаткову плату (додаток И). У додатку Ж наведено перелік послуг, що пропонуються туристам у кожному з міст маршруту.

Тур розрахований на липень 2026 року. Протягом місяця передбачено обслуговування трьох туристичних груп. Початок кожної групи заплановано на п'ятницю з метою залучення якомога більшої кількості клієнтів, зокрема тих, хто подорожує у вихідні дні. Дати обслуговування туристичних груп відображено в додатках Д та Е.

Завершальним етапом розробки туру стала калькуляція його вартості та розрахунок доходу туристичної фірми (додаток И).

.Технологічна карта

Туристична подорож на 2026 рік за маршрутом
Львів – Івано-Франківськ – Чернівці – Солка – Бистриця – Тиргу-Муреш –
Чернівці – Івано-Франківськ – Львів

1. Основні показники маршруту

- Вид Маршруту: екстремальний
- Тип Маршруту: радіальний
- Категорія складності: середня
- Загальна протяжність: 1160
- Протяжність в середині маршруту: 266
- Тривалість подорожі: 3дні/2 ночі
- Кількість туро днів обслуговування: 48
- Кількість туристичних груп: 3
- Кількість туристів у групі: 16
- Початок обслуговування першої групи: 03.07
- Початок обслуговування другої групи: 10.07
- Початок обслуговування третьої групи: 17.07
- Закінчення обслуговування останньої групи: 19.07
- Вартість путівки на одну особу складає: 295.6 €

Графік заїзду туристичних груп на 2026 рік:

Місяць	Кількість туристів на місяць:	Графік туристичних груп:	Кількість туристичних груп
Липень	48	03.07- 05.07 10.07- 12.07 17.07- 19.07	3

Інформаційний листок: Румунія

Де: Південно-Східна Європа. Межує з Україною, Молдовою, Болгарією, Сербією та Угорщиною. На сході омивається Чорним морем.

Площа: 238 391 км² (найбільша країна Південно-Східної Європи).

Населення: приблизно 19 мільйонів осіб.

Столиця: Бухарест.

Офіційна мова: румунська, єдина романська мова Східної Європи.

Валюта: румунський лей (RON). Курс валют може змінюватися; станом на 2026 рік 1 RON $\approx$ 9 UAH.

Клімат: помірно-континентальний. На узбережжі Чорного моря зими м'якші, а в Карпатах клімат холодніший і сніжний.

Коротка історія

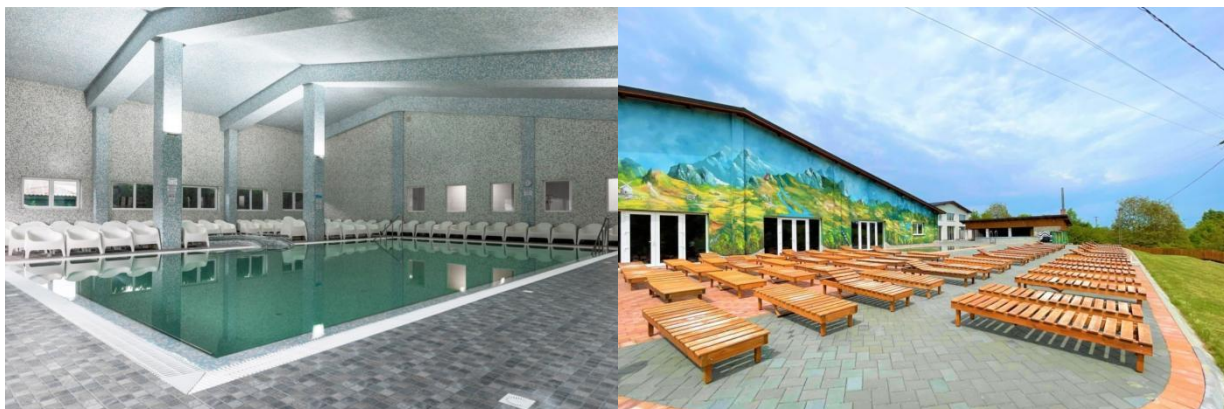
Територія сучасної Румунії в давнину була заселена даками. У II столітті н.е. частина дакських земель увійшла до складу Римської імперії, що значно вплинуло на формування румунської мови та культури.

У Середньовіччі на цих землях існували три князівства: Валахія, Молдавія та Трансильванія. У 1859 році Валахія та Молдавія об'єдналися, створивши основу сучасної румунської держави. Після Першої світової війни до Румунії приєдналася Трансильванія.

Після Другої світової війни країна опинилася під впливом Радянського Союзу та пережила комуністичний режим Ніколае Чаушеску. У 1989 році в Румунії відбулася революція, що призвела до повалення диктатури. З 2007 року Румунія є членом Європейського Союзу.

Бальнеологічний курорт Солка

Лікувальний курорт в місті Солка відомий своїми соляними, прісними басейнами та Лазнями

Річка Бистриця

Бистриця — гірська річка на північному сході Румунії довжиною близько 283 км, що бере початок у Східних Карпатах і впадає в Сірет. Долина річки вирізняється мальовничими ущелинами та густими хвойними лісами.

Річка Муреш

Муреш — одна з найдовших річок Румунії (понад 760 км), що бере початок у горах Хашмаш у Трансильванії та впадає в Тису на території Угорщини.

Річку оточують гірські пейзажі.

Висновки до четвертого розділу

У четвертому розділі розроблено готовий туристичний продукт — триденний рафтинг-тур маршрутом Львів – Івано-Франківськ – Чернівці – Солка – Бістріца – Тиргу-Муреш – Чернівці – Івано-Франківськ – Львів. Складено технологічну карту, програму обслуговування туристів та калькуляцію вартості туру. Розроблений тур має реальні перспективи для комерційної реалізації з кількох причин. По-перше, маршрут є географічно зручним для мешканців Західної України: стартова точка — Львів, а проміжні зупинки в Івано-Франківську та Чернівцях дозволяють залучати туристів одразу з трьох великих міст регіону, що суттєво спрощує формування груп. По-друге, Румунія межує з Україною, тому тур не потребує авіаперельоту та візи, що значно знижує його вартість і робить доступнішим для широкої аудиторії.

ВИСНОВКИ

Бакалаврська робота присвячена дослідженню екстремального туризму в Європі: його теоретичним основам, історичним етапам розвитку, регіональним особливостям та практичному втіленню у вигляді готового туристичного продукту. Тема є актуальною, оскільки екстремальний туризм сьогодні активно розвивається в усьому світі й дедалі більше привертає увагу як дослідників, так і практиків туристичної галузі. За результатами проведеного дослідження можна зробити такі висновки.

По-перше, у ході дослідження визначено теоретичні основи екстремального туризму. Встановлено, що екстремальний туризм є особливою формою активного відпочинку, яка передбачає підвищений рівень ризику для здоров'я та життя учасників, значні фізичні й психологічні навантаження. Проаналізовано вітчизняні та зарубіжні наукові підходи до визначення цього поняття. З'ясовано, що в Україні ця галузь ще недостатньо досліджена, хоча попит на такі послуги поступово зростає. Розроблено класифікацію екстремального туризму за двома критеріями. За середовищем здійснення виділено три напрями: водний, наземний та повітряний. За рівнем небезпеки всі види поділяються на три категорії: низький, середній та високий рівень ризику. Така класифікація є зручним інструментом для систематизації інформації про різні форми екстремального відпочинку та допомагає чіткіше визначити місце кожного виду туризму в загальній структурі. Проаналізовано питання безпеки в екстремальному туризмі. Встановлено, що найпоширенішою проблемою серед туристів є травматизм. Закон України «Про туризм» зобов'язує туристичних фірм забезпечувати безпечні умови перебування, проводити інструктажі та надавати оперативну допомогу у разі нещасного випадку. Дотримання цих вимог є важливою умовою для подальшого цивілізованого розвитку ринку екстремального туризму в країні.

По-друге, простежено історичні етапи становлення екстремального туризму. Перші прояви пов'язані з доісторичними морськими подорожами,

підкоренням гірських вершин та освоєнням нових просторів у XV–XVI століттях в епоху Великих географічних відкриттів. Активна фаза розвитку припадає на XVIII–XIX століття. У XX столітті, незважаючи на паузу через дві світові війни, відбулися знакові події: підкорення Евересту, комерціалізація парашутного спорту, поява серфінгу, рафтингу та бейсджампінгу. На межі XX–XXI століть екстремальний туризм остаточно комерціалізувався, що проявилось у виникненні спеціалізованих компаній та появі нових форм радіаційного та космічного туризму. Вивчення цього історичного шляху дає змогу краще зрозуміти сучасні тенденції та передбачити подальші напрями розвитку галузі.

По-третє, здійснено порівняльну характеристику розвитку екстремального туризму в чотирьох регіонах Європи. Встановлено, що кожен регіон має унікальні природні умови, які визначають домінуючі напрями екстремальних активностей. Північна Європа з фіордами, горами та вулканами є ідеальним середовищем для гірського та водного туризму. Південна Європа завдяки середземноморському клімату та розвиненій береговій лінії лідирує у водних видах. Західна Європа, де розташовані Альпи найбільший гірський масив континенту, є центром альпінізму, гірськолижного туризму та параглайдінгу. Східна Європа за рівнем розвитку екстремального туризму поступається іншим регіонам через нижчий рівень туристичної інфраструктури, проте Україна вирізняється унікальними ресурсами: гірськими річками Карпат для рафтингу та каякінгу, а також єдиною у світі Чорнобильською зоною відчуження. Порівняльний аналіз регіонів показує, що потенціал Східної Європи ще далеко не реалізований повністю, і при належному розвитку інфраструктури цей регіон міг би залучати значно більше туристів. Також проаналізовано ринок туристичних послуг у сфері екстремального туризму, виявлено основні відмінності між українськими та міжнародними операторами за рівнем цін, підходами до безпеки та різноманітністю маршрутів.

По-четверте, розроблено готовий туристичний продукт: триденний рафтинг-тур за маршрутом Львів – Івано-Франківськ – Чернівці – Солка – Бістріца – Тиргу-Муреш. Тур відноситься до категорії середньої складності та розрахований на групи по 16 туристів. Програма включає сплав по річках Бістріца та Муреш, відвідування бальнеологічного курорту в Солці та трансфер власним автобусом з проміжними зупинками на збір групи. На основі калькуляції статей витрат визначено вартість путівки на одну особу — 295,6 євро. Прогнозований прибуток фірми від одного рейсу становить 942,92 євро. Протягом липня 2026 року заплановано обслуговування трьох туристичних груп. Важливою перевагою туру є відсутність необхідності в авіаперельоті та візі, що робить його доступнішим і зручнішим для українських туристів.

Практичне значення роботи полягає в тому, що розроблений тур може бути використаний як реальний комерційний продукт туристичними компаніями Чернівецького регіону або суміжних областей. Крім того, матеріали дослідження можуть стати корисним джерелом для подальших наукових розвідок у сфері екстремального туризму в Україні та Європі, а також слугувати орієнтиром для підприємців, які планують розвивати цей напрямок бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов В.В., Оплаканець Е.А. Пропозиції щодо забезпечення безпеки при наданні послуг екстремального туризму. Фізичне виховання, спорт і туристсько-краєзнавча робота в закладах освіти : збірник наукових праць. Додаток до гуманітарного вісника ДВНЗ «Переяслав Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Переяслав-Хмельницький : ФОП Домбровская Я. М., 2016. – С. 221-226.
2. Бобловський О.Ю. Розвиток спеціальних видів туризму в Україні // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка. 2017. Вип.182. С.278-287.
3. Глєбова А.О., Зозуля А.В., Солодовник М.О. (2017) Сучасний стан та перспективи розвитку екстремального туризму в Україні та світі. Східна Європа: Економіка, бізнес та управління.
4. Головня О.М., Ставська Ю.В. Міжнародний туризм. Навчальний посібник, Вінниця: ТОВ «Друк», 2020. 313 с.
5. Головня О.М., Ставська Ю.В. Сучасні трансформації розвитку сфери туризму та індустрії гостинності: монографія. Вінниця: ТОВ «Друк», 2021. 220 с.
6. Дейвіс Н. Європа. Історія / пер. з англ. П. Тарашук. Київ : Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2006. 1464 с.
7. Денисик Б., Кізюн А. Г., Воловик В., Атаман Л. Зарубіжний досвід розвитку екстремального туризму та його впровадження в Україні. Науковий вісник Чернівецького університету: Географія. 2023. № 842. С. 25–32. DOI: 10.31861/geo.2023.842.25-32.
8. Казаков В.Л. Екстремальний туризм на Криворіжжі. Дніпропетровщина: Альманах. 2009. С. 44-52.
9. Каурова А.Д. Організація сфери туризму: навчальний посібник. СПб: Видавничий дім Герда, 2010. 345 с.
10. Кифяк В.Ф. Організація туризму: навчальний посібник. Чернівці: Книги. XXI, 2018. 344 с.

11. Кізюн, А.Г. (2022). Екстремальні види туризму в повсякденній діяльності місцевих громад. *Географія та туризм*, 67, 18-24.
12. Кляп М.П. Сучасні різновиди туризму: навч. посіб. К.: Знання, 2011. 334 с.
13. Колос З.В., Підлужна О. Б. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2019. № 2. С. 107-114.
14. Колотуха О.В. Словник-довідник зі спортивного туризму та активної рекреації: географія, систематизація, практика. Кропивницький: Видавництво Льотної академії НАУ, 2017. 392 с.
15. Коркуна О. І., Никига О. В., Підвальна О. Г. Гастрономічний туризм як чинник соціально-економічного розвитку територіальних громад. *Економічний простір*. 2020. № 155. С. 40–43.
16. Мангушев, Д. В., Соколова, В. В., Тимків, Н. Я. (2016). Перспективи розвитку екстремального туризму в Україні. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка*, 5, С. 32–36.
17. Офіційний сайт організаторів рафтингу на річці Бистриця [Електронний ресурс] <https://raftingvaleabistritei.ro/>
18. Офіційний сайт організаторів рафтингу на річці Муреш [Електронний ресурс] <https://www.outdoorexperience.ro>
19. Офіційний сайт турагенції author-tour [Електронний ресурс] https://author-tour.com.ua/ua/tour?prop_ekstremalnyy=y
20. Офіційний сайт турагенції extremeguide [Електронний ресурс] <https://extremeguide.pro/uk/ukraine/>
21. Офіційний сайт турагенції flixeSS [Електронний ресурс] <https://flixeSS.com/uk/tury/katehoriya/extreme-tour/>
22. Офіційний сайт ЮНВТО [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.unwto.org/>

23. Паньків Н., Дрозд Н. Тенденції розвитку екстремального туризму в Україні // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2022. №6. Т.1. С.130-145.
24. Притков В.Ю., Жердьов А.Е. Екстремальний туризм в Україні: сучасний стан та перспектива розвитку // Географія та туризм. 2012. Вип.19. С.44-51.
25. Свида, І.В. (2011). Сучасні форми екстремального туризму в Закарпатській області. Вісник Чернівецького торг.-екон. і-ту. Серія: Економічні науки, 1(41), 239–245.
26. Федорченко В.К., Мініч, І.М. (2009). Туристський словник-довідник. К.: Вид-во «Дніпро».
27. Фокін С. (2010). Туризмологічні аспекти спортивного туризму. Інститут міжнародних відносин Національного авіаційного університету, 2, 207–213.
28. Цибух В.І. (2000). Туризм в Україні: проблеми та перспективи. Економіст, 6, 34–35.
29. Школа І.М. (ред.) (2003). Менеджмент туристичної індустрії: Навчальний посібник. Чернівці: ЧТЕІ КНЕУ.
30. Щербаков, В.В. (2009). Сучасні форми екстремального туризму. Бізнес-план № 10.
31. Явкін, В.Г., Руденко, В.П., Андрейчук, В.М., Король, О.Д. (2010). Географічні аспекти розвитку туризму (на прикладі України і Польщі) : Монографія. Чернівці : Чернівецький національний університет.
32. Derry T.K. History of Scandinavia: Norway, Sweden, Denmark, Finland, and Iceland, Minnesota Press, 2000. 468 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

Програма туру

День 1	05:00 – виїзд з м. Львів 07:20 – прибуття до м. Івано-франківськ (добір групи) 09:40 – прибуття до м. Чернівці (добір групи) 10:30 – прибуття до Контрольно-пропускного пункту Порубне 12:30 – виїзд з Контрольно-пропускного пункту Порубне 12:30 – трансфер до м. Солка 13:30 – обід в ресторані Alex Food & Coffe 14:30 – відвідування соляних басейнів 18:30 – Трансфер до м. Бистриця 21:30 – Заселення в готель Pensiune CasaMircea 22:00 – вечеря в ресторані готелю
День 2	09:00 – сніданок в готелі 10:00 – виселення з готелю 10:20 – трансфер до точки старту 11:00 – початок сплаву 13:00 – зупинка на обід 17:00 – приблизний кінець сплаву 17:30 – трансфер до м. Тиргу-Муреш 19:00 – Заселення в готель Everest 19:30 – вечеря в ресторані готелю 20:00 – вільний час
День 3	07:00 – сніданок в готелі 08:00 – виселення з готелю 08:20 – трансфер до точки старту 09:00 – початок сплаву 12:00 – зупинка на обід 16:00 – приблизний кінець сплаву 16:30 – трансфер до Контрольно-пропускного пункту Порубне 16:30 – вечеря в автобусі 22:00 – виїзд з Контрольно-пропускного пункту Порубне 23:00 – прибуття до м. Чернівці 01:20 – прибуття до м. Івано-франківськ 03:30 – прибуття до м. Львів

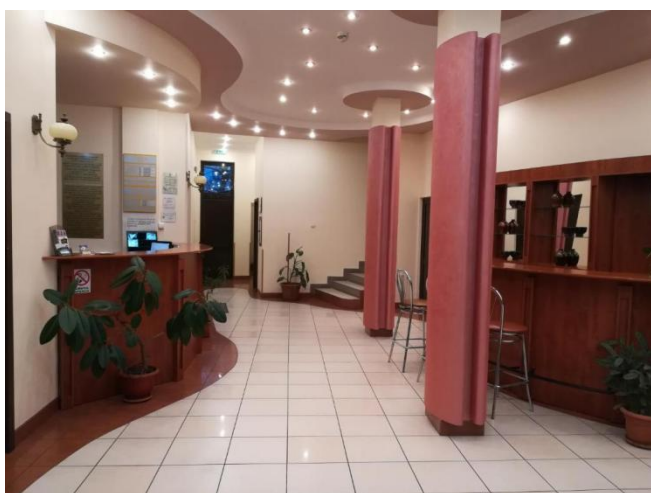
Додаток Б

Населенні пункти. Час прибуття та виїзду з них	Назва готелів, тип розміщення та харчування	Заплановані туристичні екскурсії	Внутрішньомаршрутні перевезення	Додаткові витрати
м. Солка Дати прибуття та виїзду 03.07- 03.07 10.07- 10.07 17.07- 17.07		1.Відвідування соляних басейнів (не входить у вартість)	Трансфер до м. Солка	€13
м. Бистриця Дати прибуття та виїзду 03.07-04.07 10.07-11.07 17.07-18.07	Готель Pensiune CasaMircea (TWIN, TRBL)+BB	1.Сплав по річці Бистриця	Трансфер до м. Бистриця Трансфер до готелю	
м. Тиргу-Муреш Дати прибуття та виїзду 04.07-05.07 11.07-12.07 18.07-19.07	готель Everest (TWIN, TRBL)+BB	1.Сплав по річці Муреш	Трансфер до м. Тиргу-Муреш Трансфер до готелю Трансфер до м. Львів	

Додаток В
Готелі туру
Готель Pensiune Casa Mircea (Бистриця)

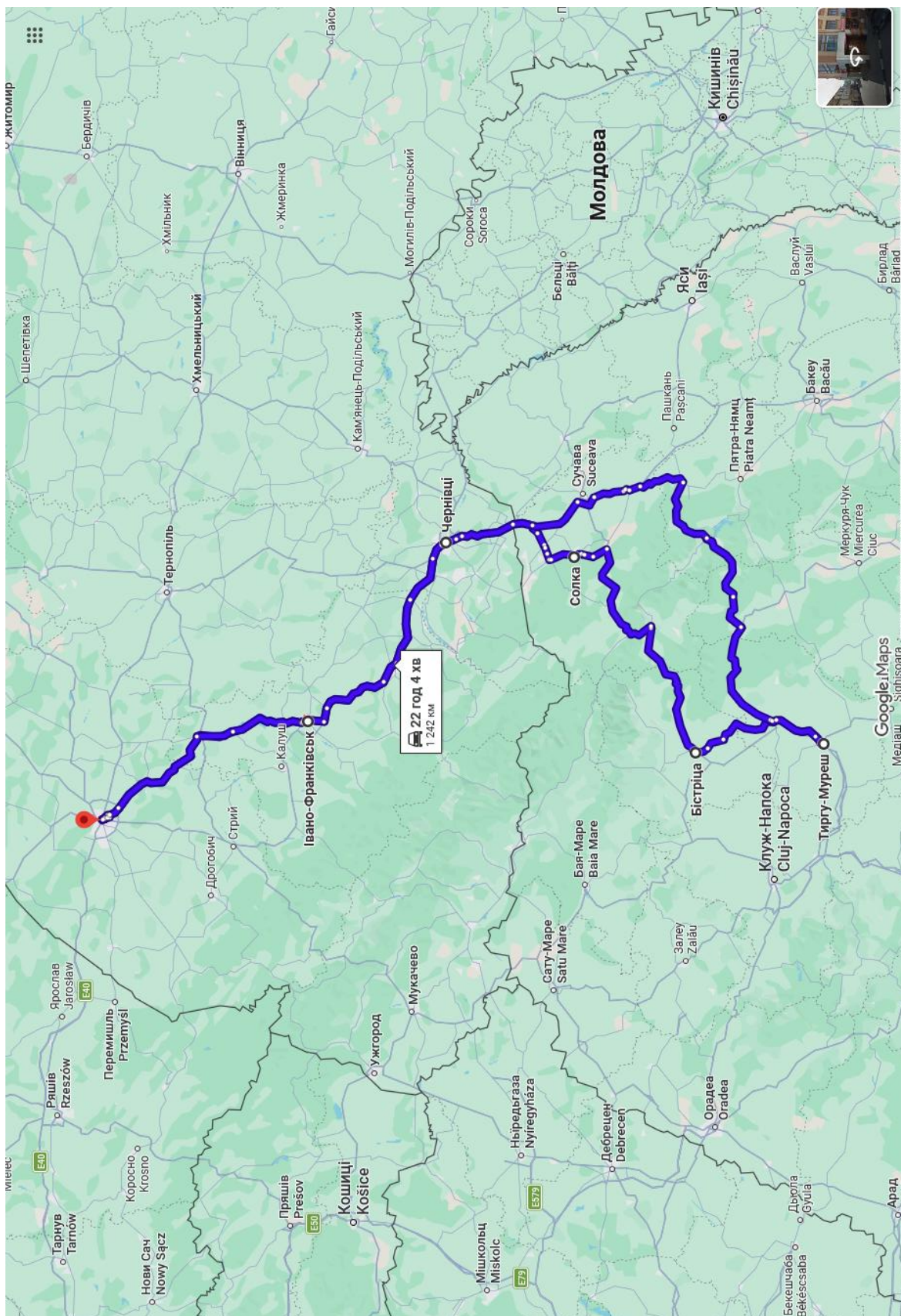

Готель Everest (Тигру-Муреш)

Додаток Г

Картосхема Маршруту

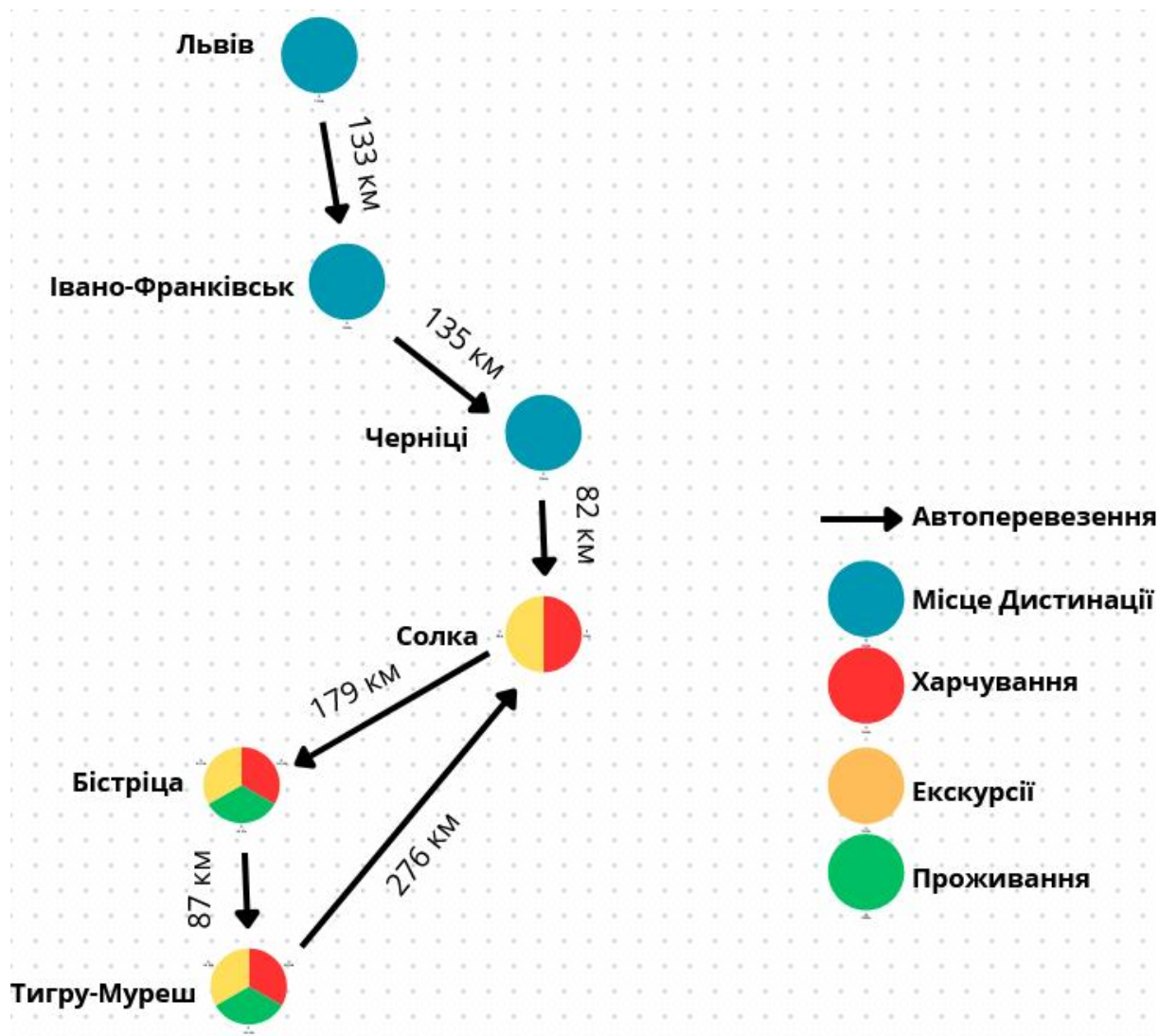
Додаток Д

номер групи	номер туристичного маршруту	Дати обслуговування									
		19,07									
		18,07									
		17,07									
		12,07									
		11,07									
		10,07									
		5,07									
		4,07									
		3,07									
1	1	1 група									
2	2										
3	3										

Додаток Е

Дати обслуговування	19,07			3
	18,07		3	3
	17,07	3	3	
	12,07			2
	11,07		2	2
	10,07	2	2	
	5,07			1
	4,07		1	1
	3,07	1	1	
міста		Солка	Бистриця	Тигру-Муреш

Додаток Ж

Додаток И
Калькуляція вартості туру
(в розрахунку на одну особу)

№	Статті витрат	Для однієї особи
1	Обслуговування: Готель: <i>DBL, TWIN, SGL i BB</i> <i>Додаткове харчування</i>	80 € 50 €
2	Проїзд (автобусний)	30 €
3	Послуги з рафтингу (оренда спорядження, послуги інструктора)	70 €
4	Авіапереліт	-
5	Віза	-
6	Вартість для супроводжуючого	25 €
7	Страхування	5 €
8	Розрахунки з банком (1%)	2.1 €
9	Комісійним агентам (15%)	31 €
10	Непередбачувані витрати в т.ч менеджерські (5%)	10.5 €
11	Плановий прибуток для туристичної фірми (20%)	42 €
12	Вартість туру (євро)	295.6 €

Загальна вартість на всю групу: $295.6 \times 16 = 4\,729.6$ €

Прибуток Фірми: $4\,729.6 - 20\% = 945.92$ €